

Numer 1(22)/2022

SECURITY REVIEW

Numer 1(22)/2022
(styczeń – luty – marzec 2022)

Instytut Analizy Ryzyka Sp. z o. o.

ISSN 2543-6694

SECURITY REVIEW

NUMER 1(22)/2022

Szanowni Państwo,

Właśnie rozpoczynamy szósty rok wydawania naszego czasopisma. Mamy nadzieję, że ten rok przyniesie nam kolejne pozytywne zmiany w redakcji i publikacjach ciekawych artykułów.

Przedstawiam Państwu pierwszy w tym roku numer czasopisma „Security Review”, w którym jako pierwszy zaprezentowany został artykuł angielskojęzyczny pt. „A new dimension of war: fake news, propaganda and misinformation in the Russian-Ukrainian conflict”, przygotowany przez studentkę ostatniego roku studiów zaprzyjaźnionej z naszą redakcją Akademii Wojsk Lądowych Rumunii. Polecam Państwa uwadze również polski artykuł pt. „Aspekty prawne konfliktów zbrojnych”. W numerze znajdziecie Państwo również recenzję książki „Podstawy bezpieczeństwa informacyjnego”. Mam nadzieję, że publikowane artykuły staną się cenną literaturą dla Państwa.

Szanowni Państwo, pozwólcie, że jeszcze raz zachęcę do publikacji artykułów na łamach naszego kwartalnika.

W imieniu Rady Naukowej
i Zespołu Redakcyjnego
gen. bryg. rez. dr hab. inż. Tomasz Bąk

W TYM NUMERZE:

A new dimension of war: fake news, propaganda and misinformation in the Russian-Ukrainian conflict

S. 3

Gabriela-Bianca Nan

Aspekty prawne konfliktów zbrojnych

S. 11

Mateusz Pyra

Wiktoria Zawada

Recenzja książki pt. Podstawy bezpieczeństwa informacyjnego

S. 22

Anna Lasota-Kapczuk

A NEW DIMENSION OF WAR: FAKE NEWS, PROPAGANDA AND MISINFORMATION IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT

Gabriela-Bianca Nan

Abstract

In the last decades, technology has evolved considerably worldwide. With access to technology, people began to use social media platforms and read more and more information in various fields, information that was or was not verified. People use every means to share information, such as articles, advertisements, pictures and videos, to ensure they reach as many people as possible. The most important area that has negative results and affects the world's population is armed conflict. Dissipating false information is a contemporary method of warfare, which is still used today in the context of Russia's invasion of Ukraine. This paper aims to inform readers about fake news, propaganda and misinformation that occurs both online and offline about this invasion.

Keywords: fake news, propaganda, misinformation, disinformation, war, invasion, Ukraine, Russia

Introduction

Since the 15th century, when the print media appeared, information, whether real or not, began to spread much faster. This invention included books and many other documents that were printed in a short time, compared to handwriting. Thus, the level of exposure to fake news, misinformation, but especially propaganda - as this was the most used in the war - began to increase considerably. Propaganda was used in warfare because it was the most influential weapon in politics. Through it, the citizens were influenced, they changed their opinions and some even came to believe that their country must be at war.

Nowadays, the amount of fake news is difficult to measure because people around the world have access to the Internet, the place where information circulates at a fast pace. Communication and instant messaging, as well as the development of the latest software and hardware technologies and satellites lead to the sharing of news on the international stage.

There is information on the Internet in all areas, such as political, economic, social, religion, education, health, conflicts, and the list goes on. Usually, the information appears shortly after an important event has taken place. With the development of technology, the news began to spread more easily internationally than before, not just internally.

Given the rapidly evolving technology, false information is harder to spot than ever before, and in the future there will be an even greater need for experts than it is now in this field. False information does not only appear online. Television and radio also have a contribution to this information revolution. Television, more precisely the news stations, present most of the information received from the citizens, and these are not verified from

reliable sources. In most cases, online platforms target young citizens, while television and radio target older citizens. This statement is not generally valid as older people have started using Internet more and more every daily, and the television stations also write articles in the online environment with the news so that they can reach the young people as well. Thus, journalism has become the main element behind articles because journalists need to verify information, know how to write and what to write.

It is known that not all people have the ability to distinguish between real and false information, and they are more likely to be influenced by articles they read online than others. Influence can range from a simple advertisement to a product to a change in political perception.

Since the beginning of World War I, propaganda has been used to create hatred for both the enemy and the homeland in some cases. The same thing happened in World War II, only this time the propaganda was even more pronounced. The two World Wars, as well as the Vietnam War, the Falklands War and the Gulf War are just a few examples of conflicts in which propaganda was widely used. False information and propaganda are also present in the era of terrorism. The events of September 11, 2001 represented the explosion of fake news.

Today, the latest military conflict is the ongoing Russo-Ukrainian War which began on February 20, 2014. 8 years of this conflict represented the annexation of Crimea by Russia (2014) and the Donbas War. The war has expanded substantially and on February 24, 2022 Russia began invading Ukraine. From the first day of the invasion, videos and photos (both real and edited) appeared on social networking sites. The impact they have on people around the world is significant, as countries have mobilized and supported Ukraine. As expected, most people supported Ukraine, but online news also created hatred for the invasion.

Understanding the framework needed to analyze false information in the Russian-Ukrainian conflict

Over the years, different definitions of fake news have been developed, but not all definitions of the past match what "fake news" actually means today. Fake news is "primarily produced by individuals who are concerned not with gathering and reporting information to the world, but rather with generating profit through the social media circulation of false information mimicking the style of contemporary news" (Zimdars & McLeod, 2020, p. 2). Even though experts, scientists, and companies around the world have defined false information in different ways, all definitions have the same foundation: the influence of those who reach this information.

Propaganda is usually present in wars. The proof is represented by the First World War, in which the media and propaganda played the main role through which the news information from the battles reached the common people. "Propaganda could be used to arouse hatred of the foe, warn of the consequences of defeat, and idealize one's own war aims in order to mobilize a nation, maintain its morale, and make it fight to the end" (Tucker & Roberts, 2005, p. 25). The term "propaganda" has a connotation associated with the term "agitation". "The two terms were first used by the Russian theorist of Marxism Georgi Plekhanov and later elaborated upon by Vladimir Ilich Lenin in a pamphlet. He defined "propaganda" as the reasoned use of historical and scientific arguments to indoctrinate the educated and enlightened" (<https://www.britannica.com/topic/propaganda>).

Misinformation and disinformation are two different elements of fake news. Both are involved in an armed conflict, but in the Russian-Ukrainian conflict, misinformation has

a greater share because people are disoriented about what is happening and they share and are influenced by the large amount of false information they approach online. The difference between misinformation and disinformation is that misinformation is false information distributed without the intent to mislead people. On the other hand, disinformation is false information distributed in order to influence readers and change their opinions and perceptions. Because people who do not understand the context in which this invasion began, they are more easily influenced and believe all the news they read.

As early as 2014, Russia began to flood all media platforms with false information, but especially with propaganda. Russia was preparing for this offensive, noting what hybrid warfare means and what it is based on. The information sphere was one of Russia's most powerful weapons against Ukraine at the time. Russia's offensive was also visible on television, as many Russian television stations were broadcast in Ukraine at that time. Edited pictures of atrocities blamed on the Ukrainian army, and even videos from World War II movies have appeared online. With the occupation of Crimea, Moscow began to show more and more propaganda, which also infiltrated in the West.

"Media portrayals of the Ukrainian crisis, including 2014 unrest and the 2014 Ukrainian revolution following the Euromaidan movement, differed widely between Ukrainian, Western and Russian media. The Russian, the Ukrainian, and the Western media were all, to various degrees, accused of propagandizing, and of waging an information war during their coverage of the events" (Boyd-Barrett, 2018, p. 67). Media control over this offensive has been largely taken over by Moscow. Media freedom in Russia is highly restricted, and Russian media often represents the official viewpoint of the Russian government.

"Ukraine struggled to respond to this disinformation offensive. One of the most visible initial responses was the work of the volunteer journalist group StopFake, which rose to international prominence soon after its founding in 2014. StopFake and other counterpropaganda efforts helped to curtail the spread of some propaganda narratives into international reporting, but fact checking has some inherent limitations against the spread of disinformation, particularly via social media" (High et al., 2019, p. 158).

Today, however, things are no longer as they were in 2014. In addition to the fact that technology has advanced substantially, people are trying to differentiate between real and false information. Russian propaganda present even now, is no longer influential, given the fact that Russian citizens express their disagreement with Russia's invasion of Ukraine. The Russian press, both in 2014 and 2022, presented disinformation among the citizens, the aim being to attract as many Kremlin supporters as possible.

"In the tense weeks before Russia invaded Ukraine on Feb. 24, Russian officials denied that it planned anything of the sort, denouncing the United States and its NATO allies for stoking panic and anti-Russian hatred. When it did invade, the officials denied it was at war" (<https://www.nytimes.com/2022/03/20/world/asia/russia-putin-propaganda-media.html>).

Since the beginning of the invasion in February, the Russian authorities have been worried that the Russian citizens do not agree with this military action. As a result, several filters were used for television news, but also for articles written online. The Kremlin tried to hide the brutal truth in Ukraine, but failed. If in some countries where the information about the conflict reached, there was misinformation of the citizens because the purpose was not to transmit false information, in Russia there was disinformation. The Russian government has tried to keep the horrors of Ukraine's aggression at bay. Russian citizens eventually had access through various platforms, most of them online, to real news. They took part in anti-invasion protests, but the Russian authorities did not accept this and took action. People who had the courage to walk the

streets and protest were arrested. Even though most Russians are aware of the seriousness of the Russian armed forces in Ukraine, there is a section of the population that is not interested in this subject or that believes the information presented by the Kremlin.

The fact that Russia failed to maintain disinformation about the war among its citizens is also due to the fact that Ukraine has maintained its international connection online. For example, the Twitter pages of the Ukraine Government and Defense, as well as the videos posted by the President of Ukraine, Volodymyr Zelesnky, are some sources that have kept the real information in the online environment.

At the beginning of March, Vladimir Putin implemented a law by signing it that criminalizes any contradiction of the information presented by the Russian government on what is happening in Ukraine. Because of this, many media have had to close or be sentenced to years in prison. However, the remaining media outlets in Russia are those of the state, which receive information from the government and which follow strict rules regarding the reporting of the war in Ukraine. They are not allowed to use words like “war” or “invasion”, and did not mention any city in Ukraine that was bombed by the Russian armed forces.

According to the Kremlin, this war is a military operation in which there are no civilian casualties, no bombings, and the soldiers are behaving normally with the citizens of Ukraine. Therefore, the reality is the complete opposite. Russian soldiers bombed several hospitals and kindergartens in several cities, and many innocent people were killed, including a significant number of children. “Some of the most disturbing images from the war have come from Mariupol, a port city in the southeastern coast. Shelling battered the region, killing several civilians who were trying to flee the area, during what was supposed to be a cease-fire. But Russia got a different explanation: Ukrainians had fired on Russian forces during the cease-fire, and neo-Nazis were hiding behind civilians as a human shield, according to the Russian state news website Tass” (<https://www.nytimes.com/2022/03/10/technology/disinformation-russia-ukraine.html>).

Even today, when technology is at an advanced level even in the devalued areas of the world, there are still significant problems in combating fake news and propaganda. Both ordinary people and important people on the international stage have difficulty recognizing false information.

The most widespread fake news on social media platforms about Russia’s invasion of Ukraine

From the very first day of the invasion, the situation with Russia’s aggression against Ukraine reached the international stage through various platforms. The best known are international news agencies such as Reuters, Xinhua News Agency, CNN, BBC, Al Jazeera, and the list goes on. In addition, online social media platforms are the second source of information about the invasion. Twitter, Telegram, Reddit, Facebook and Snapchat are some platforms used by both ordinary people and international officials to present the situation in Ukraine. Even President Volodymyr Zelensky posted on his Twitter account both messages about Ukraine and updates on talks with world leaders. However, if the international news agencies have real and verified information, on these online platforms there is most of the false information that misleads the world. This is due to the fact that everyone has access to a telephone and the Internet.

The international press has played a key role in presenting the image of aggression against Ukraine. Given that journalists are not experts in military actions, the likelihood that the information they present is false or incomplete is quite high. They take information as presented by Ukraine and Russia. On the one hand, Ukraine has made some unintentional information mistakes, and on the other hand, Russia does not share the real events in Ukraine at all.

Even though fake news has appeared on both the Ukrainian and Russian sides, Russia has never shown the truth about what is happening in Ukraine. On the other hand, the false information in Ukraine represented only events and mistakes of which no one had clear information. However, the Russian Government along with the Russian news agencies, have shown a non-existent reality of the war in Ukraine.

The most well-known piece of information that was presented on the official Twitter page of the Government of Ukraine is represented by a pilot nicknamed "the Ghost of Kyiv". The video was posted on February 27, just 4 days after the invasion began with the caption "People call him the Ghost of Kyiv. And rightly so - this UAF ace dominates the skies over our capital and country, and has already become a nightmare for invading Russian aircrafts" (<https://mobile.twitter.com/Ukraine/status/1497834538843660291>). Furthermore, the former President of Ukraine from 2014-2019, Petro Poroshenko, posted on his Twitter account on February 25 a picture (which was 3 years old) with a pilot, presenting him as the Ghost of Kyiv and wrote "In the photo - the MiG-29 pilot. The same Ghost of Kyiv. It terrifies enemies and pride Ukrainians. He has 6 victories over Russian pilots! With such powerful defenders, Ukraine will definitely win!" (<https://twitter.com/poroshenko/status/1497293195763408905/photo/1>)

This pilot is recognized worldwide because, according to information on the Internet, in the first 30 hours after the invasion, it managed to shoot down 6 aircrafts of the Russian Air Force. A video was circulating on the Internet with a Ukrainian plane that shot down a Russian plane, which was presented as one of the victories of this pilot. However, this video is fake because it is a graphical representation of an air combat simulator called Digital Combat Simulator.

The second best-known piece of information is a video from the Russian attack on Snake Island. "On 24 February, two Russian warships began an assault on Snake Island, a Ukrainian island located in the Black Sea. Being a small island with only a single village, populated by fewer than 30 people, only a small contingent of 13 border guards were stationed on the island at the time of the attack. During the onslaught, one of the Russian warships taking part in the siege of the island, called on the soldiers to surrender in exchange for safety, at which point, the defenders agreed to curtly decline the offer, and responded with a remark" (<https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/ukraine-soldiers-told-russians-to-go-fuck-yourself-before-black-sea-island-death>). After this video in which the dialogue between the Russian warship and the Ukrainian soldiers was broadcast, both the international news agencies and the Ukrainian officials communicated the fact that the 13 soldiers were killed. On 28 February, the Facebook page of the Ukrainian Naval Forces announced that the 13 soldiers defending Snake Island are alive and held captive by Russian forces. On March 29, a picture of one of the soldiers who defended the Snake Island was posted on the Twitter page of the Ukrainian Defense and wrote: "Roman Hrybov, the author of the famous "Russian Warship, go **** yourself" phrase, returned from Russian captivity to his native Cherkasy region. Glory to the Hero!" (<https://mobile.twitter.com/>)

DefenceU/status/1508814043213139980/photo/1)

Two weeks after the aggression began, the Russian press started spreading false information about the current location of Volodymyr Zelensky. “The official Russian news agency RIA Novosti, citing the Telegram channel “War on Fakes”, writes that Zelensky has already left Ukraine, whether in the Polish city of Lviv or in Romania, in Brasov. This Telegram Channel first appeared online on February 23, a day before the invasion of Ukraine. According to the Telegram post, Zelensky made the telephone transmission, in which he states that he is in Kyiv, from a “hopper in Lviv”. Another option for Zelensky’s location is the Romanian city of Brasov”, claims the pro-Kremlin propaganda channel War on Fakes” (<https://newsbeezer.com/romaniaeng/how-russia-uses-the-concept-of-fact-checking-to-spread-misinformation-and-what-is-known-about-the-telegram-channel-war-on-fakes-stating-that-zelensky-is-in-lviv-or/>). This information turned out to be false as Zelensky maintained a constant connection with people around the world by posting online videos with him in Kyiv, the capital of Ukraine. Thus, Russian propaganda did not achieve the desired results, namely the involvement of NATO and EU member states in this conflict.

On March 5, the Twitter page of the Ministry of Foreign Affairs of Russia published a post about this site, War on Fakes, which shows pictures and videos of the atrocities committed by Russian soldiers in Ukraine, but these are presented as false information. The Ministry of Foreign Affairs of Russia wrote: “The unprecedented streak of fake news on what is happening in Ukraine is designed to stir emotions & shut down one’s rational thinking. A group of experts & journalists are using expertise & common sense to debunk most egregious ones” (https://twitter.com/mfa_russia/status/1500223302941487107?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1500223302941487107%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.dw.com%2Fen%2Fukraine-war-how-a-fact-checking-website-is-spreading-russian-propaganda%2Fa-61062940) and published the site. Through this post, the site is presented as a reliable one, in which the information is verified by experts. In reality, however, this site presents only Russian propaganda made by the pro-Kremlin.

The most ambiguous information circulating online is the situation in Bucha, a city near the capital Kyiv. “The Battle of Bucha was part of the Kyiv offensive in the Russian invasion of Ukraine for control of the city of Bucha. The combatants were elements of the Russian Armed Forces and Ukrainian Ground Forces. The battle lasted from 27 February 2022 to 31 March 2022, and ended with the withdrawal of Russian forces” (<https://web.archive.org/web/20220228000543/https://english.iswnews.com/22910/latest-military-situation-in-ukraine-27-february-2022-map-update/>). Zelensky went to Bucha to see what the real situation was there. There were corpses on the streets of the city, and Russia was accused of these atrocities. The accusation was made against Russian armed forces, as the dozens of bodies belonged to civilians, not to soldiers who fought in Bucha. On April 5, Ukrainian Intelligence posted satellite images of corpses on the streets of Bucha from March 21, before Russian forces withdrew. After these images were made public by the Ukrainian Ministry of Defense, the Russian press and pro-Kremlin accounts denied the accusation and claimed that all these bodies were a staging of Ukraine. The chances of Russian officials along with Vladimir Putin acknowledging these atrocities are slim, almost non-existent. With the exception of Russia, all countries consider the events in Bucha to be war crimes. All news outlets around the world are writing about the Kremlin’s denial of the Bucha incidents and claiming that Russian military is entirely responsible.

The events in Ukraine are seen through the eyes of Russian leaders as a normal thing that should have happened at some point. Russia will not stop spreading anti-Ukrainian propaganda and will never show its citizens or the people on the international stage what the truth is about the war in Ukraine. Even though there are limits to the press in Russia, people have not stopped learning about the war. They found out from the first days what the situation was in Ukraine and decided that they did not agree with this invasion. They want to be with the people of Ukraine and protest against Russian leaders, but the authorities sentence them to years in prison for protesting on the streets of Russia's largest cities.

Conclusion

In addition to the most well-known security threats, such as terrorism, pandemics, cyber-attacks, mass-media is among them with a considerable impact. If in the past media was not an important issue for national and international security, now it is in the spotlight of all countries' and alliances' strategic plans.

The paper presented only a few examples of false information and propaganda from the conflict in Ukraine. In reality, there are many more. False information threatens international security because most people cannot filter the information. There are several factors involved in increasing tensions among people internationally. Some of these factors are represented by: advanced technology, journalists, print and television media, social media platforms, but especially people who mislead readers by editing pictures, videos and launching false information. Even though filters have appeared that teach us how to disseminate information and recognize the real one, false information is still a major problem around the world.

Since World War II, this conflict has been the most publicized since the first day of the invasion. This media has a high negative influence on people, especially those in Europe. Given that there has been no such conflict in Europe for a long time, people did not know how to react. Because of this they were influenced by any news that appeared, whether it was real or false. It is well known that Russia has always used propaganda in war as a very powerful weapon. Russia now used it more than it ever did, and all Russians officials expected positive results. They wanted to influence as many people as possible with the fact that this "military operation", as they call it, was in fact a necessary thing.

What is happening in Ukraine is a pertinent example of the impact of the news on humanity. If a few decades ago technology was not so developed, now it is the main source through which people from different continents can stay connected and be aware of the most important events taking place on the international stage. The consequences of misinformation at the international level could be many and quite important from a security point of view.

Bibliography

1. Boyd-Barrett, O. (2018). *Western Mainstream Media and the Ukraine Crisis: A Study in Conflict Propaganda*. Routledge.
2. Hiagh, M., Haigh, T., Matychak, T. (2019). Information Literacy vs. Fake News: The Case of Ukraine Open Information Science. *De Gruyter Open Access*, Vol 3/1.
3. Tucker, S., Roberts, P. (2005). *The Encyclopedia of World War I: A Political, Social, and Military History*. ABC-CLIO.
4. Zimdars, M., McLeod, K. (2020). *Fake News: Understanding Media and Misinformation in the Digital Age*. The MIT Press.
5. <https://www.britannica.com/topic/propaganda>
6. <https://www.nytimes.com/2022/03/20/world/asia/russia-putin-propaganda-media.html>
7. <https://www.nytimes.com/2022/03/10/technology/disinformation-russia-ukraine.html>
8. <https://mobile.twitter.com/Ukraine/status/1497834538843660291>
9. <https://twitter.com/poroshenko/status/1497293195763408905/photo/1>
10. <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/ukraine-soldiers-told-russians-to-go-fuck-yourself-before-black-sea-island-death>
11. <https://mobile.twitter.com/DefenceU/status/1508814043213139980/photo/1>
12. <https://newsbeezer.com/romaniaeng/how-russia-uses-the-concept-of-fact-checking-to-spread-misinformation-and-what-is-known-about-the-telegram-channel-war-on-fakes-stating-that-zelenskyy-is-in-lviv-or/>
13. https://twitter.com/mfa_russia/status/1500223302941487107?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1500223302941487107%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.dw.com%2Fen%2Fukraine-war-how-a-fact-checking-website-is-spreading-russian-propaganda%2Fa-61062940
14. <https://web.archive.org/web/20220228000543/https://english.iswnews.com/22910/latest-military-situation-in-ukraine-27-february-2022-map-update/>

ASPEKTY PRAWNE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Mateusz Pyra

Wiktoria Zawada

WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa

Abstract

Legal aspects of military conflicts

The article provides an opportunity to recollect and indicate the rules of international law, which regulates conducting armed conflicts and protection of war victims. The article is enquiry to systematise aforementioned regulations of international law in terms of conducting military conflicts. Apart from legal acts presented, the article encapsulates the rules ubiquitous in doctrine of international law, evidenced in numerous multinational tractates as well as in decisions of national and cosmopolitan courts. On these rules, in principle, armed conflicts should be based.

Keywords: armed conflict, international norms, conventions, customary international law

Głównym celem tego opracowania jest wykazanie elementów, które przez lata kształtowały bardzo obszerny zakres prawa, jakim jest potocznie nazywane „prawo wojny”. W tym wszystkim warto określić przełomowy okres ewolucji i rozwoju oraz znaczenie tych modyfikacji dla współczesnego Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych (Janusz-Pawletta, 2013, s. 10-26). Słuszną uwagą, na którą warto spojrzeć nieco szerzej jest fakt, iż prawo to rozwijało się wprost proporcjonalnie i stosunkowo równomiernie wraz z rozwojem sposobów na prowadzenie konfliktów zbrojnych – w szczególności tych współczesnych uznanych za bardziej skomplikowane. Dążąc do celu badań, jakim jest dokładna analiza doktryny Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, wykazujemy główne jej źródła, jakimi są umowy międzynarodowe i zwyczaj międzynarodowy oraz zasady, które kształtowały się wraz z rozwojem zwyczajowego prawa tj. zasada rozróżniania, zasada humanitaryzmu, zasada konieczności wojskowej oraz zasada proporcjonalności. Na drodze analizy warto wyjaśnić pojęcia, które pojawiają się w doktrynie Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, aby całość rozważań była zrozumiana adekwatnie do postawionej powyżej tezy i motywu przewodniego opracowania.

Prawo konfliktów zbrojnych, (Falkowski i Marcinko, 2014, s. 23-24) nazywane również jako międzynarodowe prawo humanitarne lub prawo wojenne, to zbiór norm zaakceptowanych przez społeczność międzynarodową dotyczących sposobów prowadzenia konfliktów zbrojnych, ochrony ich ofiar, a także uczestników. Zakres tego specyficznego rodzaju prawa obejmuje w swojej sferze przedmiotowej normy, które określają przede wszystkim:

- sposoby wszczynania i kończenia konfliktów zbrojnych;
- wymogi stawiane członkom sił zbrojnych i ich sytuację prawną;
- kwestie związane z okupacją nieprzyjacielskiego terytorium;
- ochronę osób cywilnych w tym ludności nieprzyjacielskiego państwa;
- formy ochrony chorych i rannych;
- środki i metody prowadzenia walki;
- prawne następstwa stanu wojny w sferze stosunków międzynarodowych.

Na przestrzeni dziejów społeczeństwa próbowały za pomocą różnych prawnych instrumentów ograniczać prowadzone wojny, wskazując, kiedy konfrontacja zbrojna jest dopuszczalna, a kiedy nie i kto może ją prowadzić. Do połowy XIX wieku regulacje prawne w obszarze prawa wojennego posiadały głównie charakter umów dwustronnych i regulowały wielorakie zagadnienia praktyczne, powstałe w wyniku prowadzonych, bądź zakończonych działań zbrojnych. Jednak nowożytne prawo konfliktów zbrojnych znacząco rozwinęło się w drugiej połowie XIX wieku, gdy doszło do podpisania pierwszych wielostronnych umów międzynarodowych (Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych Art. 2, Dz.U.2020.127), a kolejne porozumienia w zakresie Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych (MPHKZ) były bez wątpienia uwarunkowane toczącymi się wówczas konfliktami zbrojnymi – przede wszystkim dwiema wojnami światowymi oraz konfliktami drugiej połowy XX wieku. Rozwój międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych następował jednak etapami, gdzie bez wątpienia znaczny wpływ na ewolucję tego prawa miało systematyczne zapotrzebowanie na pomoc humanitarną, co z kolei wynikało z postępującego rozwoju i doskonalenia nowych rodzajów broni oraz formowania nowych rodzajów konfliktów zbrojnych.

Stworzenie jednolitych przepisów MPHKZ zostało zapoczątkowane przez szwajcarskiego bankowca i filantropa Henry Dunanta, który 24 czerwca 1859 roku znalazł się przypadkiem pod Solferino (Dzieszyński, 2005), gdzie starli się zbrojnie żołnierze armii cesarstwa Austrii i armii włoskiej, wspomaganiej przez wojska francuskie. Straty po obu stronach były ogromne, ok. 40 000 zabitych, rannych i zaginionych. Ponieważ w tamtym okresie wojskowa służba medyczna praktycznie nie istniała, wskutek czego cierpienia rannych były potworne, a wielu spośród rannych żołnierzy nie doczekało ratunku. Henry Dunant widząc bezmiar cierpień młodych ludzi, zorganizował transport z okolicznych wiosek, a w kościele w Castiglione prowizoryczny szpital, gdzie próbował wraz z okolicznymi mieszkańcami ratować ich życie. Po powrocie do Genewy, napisał książkę „Wspomnienie Solferino”, w której zawarł swoje wrażenia, z tego czego był świadkiem na polu bitwy. Książka ta zyskała rozgłos w Europie, a sam Dunant zawarł w niej ideę powołania dodatkowej służby medycznej w czasie wojny, która miała działać przez narodowe stowarzyszenia pomocy. Zaproponował też, aby ranni oraz wszyscy udzielający im pomocy, byli uznawani za osoby neutralne nawet na polu walki. Idea ta uzyskała wsparcie w Szwajcarii, gdzie utworzony został, z udziałem Dunanta i czterema innymi obywatelami Genewy, „Międzynarodowy Komitet Pomocy Rannym”, przekształcony następnie w Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (Kowala, 2006) (MKCK). Na zaproszenie owego Komitetu w 1863 roku przedstawiciele 16 krajów spotkali się w Genewie, przyjmując akt założycielski Czerwonego Krzyża oraz określając funkcje i metody pracy Komitetów Pomocy Rannym. Pojęcie Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych (MPHKZ), według definicji Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, to normy międzynarodowe ustanowione przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy, których szczególnym zadaniem jest rozwiązywanie problemów

humanitarnych wynikających bezpośrednio z międzynarodowych, ale też niem międzynarodowych konfliktów zbrojnych i które z przyczyn humanitarnych ograniczają prawo stron konfliktu zbrojnego do swobodnego wyboru metod i środków prowadzenia działań zbrojnych lub chronią osoby i dobra, które są lub mogą być dotknięte skutkami konfliktu zbrojnego.

Druga konferencja haska z 1907 roku uzupełniła oraz rozwinęła postanowienia prawa ustalonego na I konferencji (Drożdż, 2010, s. 18) 1899 roku, która dotyczyła uregulowania zasad związanych ze sposobem prowadzenia wojen oraz rozwiązywania międzynarodowych sporów. W wyniku tego, dnia 29 VII 1899 roku w Hadze miała miejsce konferencja, na której podpisane zostały dwie konwencje dotyczące praw oraz zwyczajów wojny oraz wdrożenia w życie zasad ustalonych na konwencji genewskiej z 1864 roku – czego wynikiem prac II konferencji było podpisanie aż 13 konwencji, normujących szeroki wachlarz zagadnień dotyczących reguł prowadzenia działań zbrojnych, są to:

- Konwencja III dotycząca rozpoczęcia kroków nieprzyjacielskich;
- Konwencja IV o prawach i zwyczajach wojny lądowej (wraz z załączonym do niej Regulaminem dotyczącym praw i zwyczajów wojny lądowej);
- Konwencje obejmujące poszczególne kwestie prawa wojny morskiej (VI, VII, VIII, IX, X, XI i XII);
- Konwencje określające prawa i obowiązki państw neutralnych w czasie wojny (V i XIII).

W doktrynie prawa międzynarodowego przyjęto określać wspomniane konwencje haskie wspólnym dla nich terminem „prawo haskie” (Falkowski i Marcinko, 2014, s. 32-33), a dodatkowo do nich opisuje się 4 konwencje genewskie o ochronie ofiar wojny jako pewnego rodzaju kodyfikacja MPHKZ, zaliczając do niej konwencję pierwszą i drugą, dotyczącą poprawienia losu rannych i chorych w wojnie lądowej i morskiej (I,II KG), konwencję trzecią, która rozwija przepisy MPHKZ dotyczące jeńców (III KG) oraz konwencję czwartą, dotyczącą ochrony ludności cywilnej, która zawiera w znacznej mierze zupełnie nowe przepisy (IV KG). Biorąc pod uwagę „wspólny mianownik” tych konwencji, jakim jest ochrona ofiar konfliktów zbrojnych, wszystkie cztery konwencje przyjęto w doktrynie nazywać „prawem genewskim” (Falkowski i Marcinko, 2014, s. 32-33). Ponadto w 1977 roku podpisano dwa protokoły dodatkowe do tych konwencji, zmierzające do uzupełnienia i rozszerzenia zakresu ochrony ofiar wojny, które w pewnej mierze wprowadziły zmiany w prawie haskim:

- pierwszy z tych protokołów dotyczy konfliktów międzynarodowych (I PD);
- drugi dotyczy konfliktów niemających charakteru międzynarodowego (niem międzynarodowe konflikty zbrojne) (II PD);
- trzeci odnosi się do przyjęcia dodatkowego znaku rozpoznawczego (czerwony kryształ) (III PD).

Źródłem międzynarodowego prawa humanitarnego oprócz umów międzynarodowych jest zwyczaj międzynarodowy (Wasiński, 2015/2016). Obydwa te źródła mają jednakową moc prawną i obowiązującą i nie ma pomiędzy nimi hierarchii ważności. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w Statucie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości art. 38 § 1.3. Oznacza on, że strona konfliktu zbrojnego, która nie jest sygnatariuszem danej konwencji, nie może powoływać się na ten fakt i tym samym nie stosować się do zasad. Warto w tym miejscu wskazać dwa zasadnicze elementy prawa zwyczajowego, jakimi jest praktyka (usus [łac., ‘używanie’]), w której chodzi o działalność państw oraz ich organów. Praktyka ta nie może być jednostronna i dotyczyć tylko jednego państwa, powinna znaleźć zastosowanie w pewnej liczbie przypadków i co do zasady powinna być długotrwała. Drugim elementem prawa

zwyczajowego jest przekonanie o zgodności (a właściwie niesprzeczności) praktyki z prawem (opinio iuris [łac., 'przekonanie, że coś jest prawem']) jako przekonanie, że dana reguła jest normą prawa międzynarodowego.

Jak można wywnioskować, prawo zwyczajowe w MPHKZ bierze się z praktyki państw, wewnętrznego ustawodawstwa, instrukcji wojskowych oraz orzecznictwa sądów i trybunałów. Międzynarodowe prawo zwyczajowe jest ponadto przydatne przy prowadzeniu działań zbrojnych przez kraje uczestniczące w koalicji wojskowej, biorących wspólny udział w operacjach militarnych. Zasady i reguły mogą w tym przypadku być istotną podstawą przy opracowywaniu wspólnych zasad postępowania i strategii działania przez państwa koalicyjne. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych stosowane jest w kontekście międzynarodowych oraz niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych. Zasady i normy MPHKZ znajdują swoje zastosowanie w sytuacjach, gdy występuje:

- 1) międzynarodowy konflikt zbrojny, czyli taki, który toczy się między państwami stanowiącymi podmiot prawa międzynarodowego i nie wymaga oficjalnego wypowiedzenia wojny;
- 2) niemiędzynarodowy konflikt zbrojny jako taki, który toczy się pomiędzy siłami zbrojnymi strony, a rozłamowymi siłami zbrojnymi lub innymi zorganizowanymi, uzbrojonymi grupami pozostającymi pod odpowiedzialnym dowództwem, sprawującym taką kontrolę nad częścią jej terytorium, że mogą przeprowadzać ciągłe i spójne operacje wojskowe;
- 3) okupacja wojenna, czyli sytuacja stacjonowania na terytorium konkretnego państwa obcych wojsk w skutek zajęcia przez te wojska wymienionego terytorium;
- 4) wojna narodowowyzwoleńcza, oznacza niepokojową metodę realizacji prawa narodów do samostanowienia.

Doktryna zwyczajowego prawa opiera się na zasadach prawa międzynarodowego, takich jak np. zasada suwerenności państw. Jednak przez lata liczne konflikty zbrojne na świecie uwarunkowały określenie najbardziej charakterystycznych zasad (Falkowski i Marcinko, 2014, s. 61-85) MPHKZ zaakceptowanych przez doktrynę prawa międzynarodowego, a także artykułowanych przez sądy międzynarodowe. Zasady te ukształtowały się wraz z rozwojem zwyczajowego prawa wojny, a następnie zostały potwierdzone w licznych traktatach międzynarodowych i orzeczeniach sądów krajowych i międzynarodowych i wyróżniamy na tej postawie:

- 1) zasadę rozróżniania;
- 2) zasadę humanitaryzmu;
- 3) zasadę konieczności wojskowej;
- 4) zasadę proporcjonalności.

Kontynuując rozważania na temat Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych niezbędnym będzie rozwinięcie znaczenia i sensu powyższych zasad, poczynając od zasady rozróżniania, która po raz pierwszy znalazła swoje odzwierciedlenie w Deklaracji Petersburskiej z 1868 roku w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru, w której stwierdzono, że jedynym legalnym celem, jaki państwa powinny sobie wyznaczyć, jest osłabienie sił zbrojnych strony przeciwnej. Istotą tej zasady jest kierowanie ataków podczas walki zbrojnej jedynie przeciwko legalnym celom wojskowym, czyli kombatantom (Ustawa z dnia 24 stycznia 1991r., Art. 1. ust. 1-7 [Pojęcie kombatanta i działalności kombatantkiej]), natomiast ataki na osoby cywilne i obiekty cywilne są zabronione. Ponadto należy

wykonać wszystko, aby uchronić ludność cywilną przed skutkami działań zbrojnych oraz podjąć wszystkie dostępne środki ostrożności, aby uniknąć strat wśród ludności cywilnej, a także szkód w dobrach o charakterze cywilnym. W razie pojmania przez stronę przeciwną, przysługuje im status jeńca wojennego, a osobami uprawnionymi do tego statusu zgodnie z treścią art. 4 Konwencji Genewskiej III są:

- 1) członkowie sił zbrojnych Strony w konflikcie, jak również członkowie milicji i oddziałów ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych;
- 2) członkowie innych milicji i innych oddziałów ochotniczych;
- 3) członkowie regularnych sił zbrojnych, którzy podają się za podlegających rządowi lub władzy nieuznanym przez mocarstwo zatrzymujące;
- 4) osoby towarzyszące siłom zbrojnym;
- 5) członkowie załóg statków handlowych;
- 6) ludność terytorium nieokupowanego – *levée en masse* (tłum. pospolite ruszenie).

Wracając do powyższego, kombatanci, to osoby uprawnione do walki w świetle prawa międzynarodowego. Najważniejszą cechą kombatantów jest ich prawo do bezpośredniego uczestnictwa w działaniach zbrojnych. Kombatant nie może być ukarany przez stronę przeciwną za udział w walce zbrojnej. Osobą cywilną natomiast jest osoba, która nie należy do sił zbrojnych danego państwa, ani też nie bierze aktywnego udziału w działaniach zbrojnych. Osoba, która należy do tych kategorii osób nie może być traktowana jako osoba cywilna (art. 50 ust. 1 PD I):

- 1) jest członkiem sił zbrojnych strony w konflikcie lub też członkiem milicji oraz oddziałów ochotniczych będących częścią tych sił zbrojnych;
- 2) jest członkiem innych milicji i innych oddziałów ochotniczych, w tym także członkiem zorganizowanego ruchu oporu;
- 3) jest członkiem sił zbrojnych, które określają się jako podlegające nieuznawanemu rządowi lub władzy;
- 4) należy do pospolitego ruszenia (osób spontanicznie chwytających za broń w obliczu zbliżającego się zagrożenia zbrojnego).

Co ważne, osoby cywilne nie mają prawa do udziału w działaniach zbrojnych! (Marcinko, 2014, s. 131-141).

Zgodnie protokołami dodatkowymi I i II z 1977 r. w celu zapewnienia poszanowania i ochrony ludności cywilnej oraz dóbr o charakterze cywilnym, strony konfliktu powinny zawsze dokonywać rozróżnienia między ludnością cywilną, a kombatantami oraz między dobrami o charakterze cywilnym, a celami wojskowymi i w związku z tym kierować swoje operacje jedynie przeciwko celom wojskowym (art. 48 Protokołu Dodatkowego I). Ani ludność cywilna jako taka, ani osoby cywilne nie mogą być przedmiotem ataków (art. 51 ust. 2 PD I, art. 13 ust. 2 PD II), podobnie jak dobra o charakterze cywilnym, ataki powinny być zatem ściśle ograniczone do celów wojskowych (art. 52 ust. 1 i 2 PD I). Zasada rozróżniania stosowana była na gruncie norm zwyczajowych. W opracowanym przez MKCK (Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża) Studium poświęconym zwyczajowemu MPHKZ, określono, które zasady międzynarodowego prawa humanitarnego mają zastosowanie do wszystkich stron konfliktu, niezależnie od tego, czy ratyfikowały one traktaty zawierające te same lub podobne zasady. Na liście zasad międzynarodowego prawa humanitarnego posiadających charakter norm zwyczajowych na pierwszym miejscu znalazła się zasada rozróżnienia.

Rozróżnienie mające ścisły związek z tym imperatywem pomiędzy osobami cywilnymi a kombatantami zawarte jest w poszczególnych zasadach, którymi są:

Zasada 1. Strony konfliktu powinny zawsze rozróżniać osoby cywilne i kombatantów. Ataki mogą być kierowane jedynie przeciwko kombatantom. Ataków nie wolno kierować przeciwko osobom cywilnym.

Zasada 2. Zabronione są akty lub groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności cywilnej.

Zasada 5. Osobami cywilnymi są wszystkie osoby niebędące członkami sił zbrojnych. Ludność cywilna obejmuje wszystkie osoby cywilne.

Zasada 6. Osoby cywilne nie korzystają z ochrony przed atakami, jeżeli uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych przez czas trwania takiego uczestnictwa.

Natomiast rozróżnienie pomiędzy dobrami cywilnym a celami wojskowymi zawarte jest w następujących zasadach:

Zasada 7. Strony konfliktu powinny zawsze rozróżniać pomiędzy dobrami o charakterze cywilnym a celami wojskowymi. Ataki mogą być kierowane jedynie przeciwko celom wojskowym. Ataków nie wolno kierować przeciwko dobrom cywilnym.

Zasada 8. Co się tyczy dóbr, cele wojskowe są ograniczone do dóbr, które z powodu swej natury, swego rozmieszczenia, swego przeznaczenia lub wykorzystania wnoszą istotny wkład do działalności wojskowej i których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie daje określoną korzyść w danej sytuacji.

Zasada 9. Dobrami cywilnymi są wszystkie dobra, które nie są celami wojskowymi.

Zasada 10. Dobra cywilne nie korzystają z ochrony przed atakami, jeżeli są bezpośrednio wykorzystywane w działaniach zbrojnych przez czas trwania takiego wykorzystywania.

Następną wyegzekwowaną zasadą jest zasada humanitaryzmu, stanowiąca główny filar MPHKZ (Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych); zwraca uwagę na fakt, że najważniejsze jest zdrowie i życie człowieka. Kładzie nacisk na przeciwdziałanie ludzkim cierpieniom i ich łagodzenie oraz pomoc potrzebującym w sytuacji konfliktu zbrojnego. Ponadto ma ona na celu ograniczenie cierpienia i niesienie pomocy ludziom niebiorącym udziału w konflikcie, nawet jeżeli poprzednio w nim uczestniczyli. Jest ona ściśle powiązana z zasadą bezstronności, ponieważ w myśl zasady humanitaryzmu należy chronić ofiary wojny kierując się ich potrzebami, a nie poglądami politycznymi, religijnymi, pochodzeniem, czy stanem posiadania. Zasada humanitaryzmu znalazła swoje odzwierciedlenie w tzw. klauzuli Martensa (Depczyński, 2011) zawartej w preambule IV Konwencji Haskiej z 1907 roku o brzmieniu: „(...) Wysokie Układające się Strony uważają za właściwe skonstatować, że w wypadkach, nieobjętych przepisami obowiązującymi, przyjętymi przez nie, ludność i strony wojujące pozostają pod opieką i władzą zasad prawa narodów, wypływających ze zwyczajów, ustanowionych między cywilizowanymi narodami, oraz z zasad humanitarności i wymagań społecznego sumienia”. Zapis ten oznacza, że dotyczy ona wszystkich przypadków nieobjętych konwencjami, jednocześnie nie zezwalając na arbitralne decyzje. Klauzula powstrzymuje argumentację opierającą się na niesłusznym przekonaniu, że jeżeli dane działanie nie jest zabronione przez umowę międzynarodową, to oznacza, że jest dozwolone. Klauzula Martensa z upływem lat stała się normą zwyczajową i została włączona do Protokołu dodatkowego do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (PD I). Również w art. 3 wspólnym dla czterech konwencji genewskich z 1949 roku zawarta jest problematyka humanitaryzmu. Normy tam zawarte odnoszą się do międzynarodowych konfliktów zbrojnych, ale są uważane za prawo zwyczajowe i wprowadzają minimalny standard, poniżej którego walczące strony nie powinny schodzić bez względu

na charakter konfliktu. Zgodnie z art. 3, wszystkie osoby, które nie biorą bezpośredniego udziału w działaniach wojennych powinny być, zgodnie z zasadą niedyskryminacji, traktowane w sposób humanitarny, bez względu na okoliczności. Wobec powyższego zabronione są zamachy na życie i nieetykalność cielesną, branie zakładników oraz bezwzględne egzekucje. Strony walczące zobowiązane są natomiast zapewnić należytą opiekę chorym i rannym. Zasada humanitaryzmu jest zasadą uniwersalną i obiektywną. Oznacza to, że znajduje zastosowanie do walczących stron, bez względu na przyczyny konfliktu, jego słuszności. Jej zastosowanie nie jest uwarunkowane legalnością użycia siły. Celem zasady humanitaryzmu, podobnie jak praw człowieka, jest ochrona jednostki i zapewnienie godnego traktowania. Zasada humanitaryzmu wiąże się z generalnym zakazem powodowania niepotrzebnego cierpienia. Zakaz ten został wyrażony w Deklaracji petersburskiej z 1868 roku o zakazie używania małokalibrowych pocisków eksplodujących i IV Konwencji haskiej z 1907 roku. Został on powtórzony w art. 35 Protokołu dodatkowego I (PD I) z 1977 roku.

Zasada humanitaryzmu wyszczególnia dwa główne założenia, na których bazuje cała zasada tej idei. Pierwsza z nich mówi, iż w każdym konflikcie zbrojnym prawo stron konfliktu do doboru metod i środków prowadzenia wojny nie jest nieograniczone. Stanowi to ważny element ograniczający prowadzenie niehumanitarnych konfliktów zbrojnych i następstw z nim związanych. I aby całość tego imperatywu była klarowna i spójna, wskazano również, że zabronione jest stosowanie broni, pocisków i materiałów, a także metod prowadzenia wojny, które mogą powodować zbędne cierpienia. Zapis ten wprowadza ograniczenia w zakresie doboru środków walki i taktyki działania na polu walki, które ze swej natury mogą spowodować nadmierne zranienia i cierpienie. W takim wypadku są one zabronione. Zasada humanitaryzmu staje w opozycji z pojęciem konieczności wojskowej, która ze swej natury uzasadnia zabijanie i zadawanie cierpienia żołnierzom strony przeciwnej, jednak usprawiedliwiony może być wyłącznie taki stopień cierpienia, który jest niezbędny, by spowodować, że przeciwnik się podda. Inaczej mówiąc zasady i normy funkcjonujące w MPHKZ nie marginalizują celu walki zbrojnej ale i nie ignorują uwarunkowań humanitarnych.

Aby koherentnie kontynuować rozważania należy ściśle przeanalizować następną zasadę, jaką jest zasada konieczności wojskowej (inaczej zasada konieczności wojennej), która obok opisanej poprzednio zasady humanitaryzmu stanowi myśl przewodnią prawa konfliktów zbrojnych. Omawiając filozofię tej zasady należy podkreślić, że jej celem jest określenie realistycznego standardu postępowania, poprzez zezwolenie na takie metody i środki walki, których zastosowanie jest uzasadnione i wymagane do skutecznego prowadzenia działań zbrojnych i jednocześnie zakazanie powodowania niepotrzebnego cierpienia oraz nadmiernych zniszczeń. Dotychczas zawarte konwencje międzynarodowe nie zawierają jednak prawnej definicji konieczności wojskowej. Stosownie do postanowień traktatowych i norm zwyczajowych, praktyki państw oraz orzecznictwa międzynarodowego, można określić warunki dopuszczalności powoływania się na konieczność wojskową podczas prowadzenia działań zbrojnych. Walczące strony w konflikcie zbrojnym powinny wobec tego podejmować działania na konkretnych zasadach:

- a) musi zachodzić ścisły, rzeczywisty i bezpośredni związek pomiędzy działaniami zbrojnymi, a celem wojny oraz przeświadczenie, że nie ma innej możliwości pokonania przeciwnika, jak np. stosując metody walki zbrojnej, które spowodują mniejsze straty wśród żołnierzy strony przeciwnej;
- b) dążyć do takiego doboru i zastosowania środków walki, aby powstałe wskutek ich użycia zniszczenia nie były nadmierne (ponad rzeczywistą potrzebę) i bez związku z toczącymi się działaniami bojowymi;

- c) nie można usprawiedliwić, żadną koniecznością wojskową, zastosowanie metod i środków walki zbrojnej, których stosowanie jest zabronione normami MPHKZ.

Analizując te przesłanki, można zdefiniować konieczność wojskową (Łaski, 2011) jako dopuszczalność podejmowania w czasie wojny działań rzeczywiście i bezpośrednio niezbędnych do militarnego opanowania przeciwnika, polegających na zastosowaniu środków, które pozostają we właściwej proporcji do tego celu i nie są zabronione prawem międzynarodowym. Omawiając zasadę konieczności wojskowej, spotykamy się z pojęciami kategorycznej konieczności wojskowej (Falkowski, 2014) i nie dającej się uniknąć konieczności wojskowej (Falkowski, 2014). Obie te kategorie znalazły się w zapisach Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. Kategoryczna konieczność wojskowa – upoważnia stronę konfliktu do używania chronionych dóbr kultury oraz ich otoczenia wraz ze środkami przeznaczonymi do ich ochrony, do celów mogących wystawić te dobra na zniszczenie lub uszkodzenie. Zwalnia również z obowiązku powstrzymania się wobec nich od wszelkich nieprzyjacielskich ataków. Nie dająca się uniknąć konieczność wojskowa – dotyczy nietykalności dóbr kultury, która może być cofnięta jedynie w wyjątkowych wypadkach i tylko na czas jej trwania. Może zostać stwierdzona tylko przez dowódcę dywizji lub wyższego stopniem związku taktycznego. Również w tym przypadku istnieje nadal obowiązek wcześniejszego zakomunikowania takiej decyzji stronie przeciwnej (jeśli oczywiście pozwalają na to warunki).

Ostatnim elementem w doktrynie zwyczajowego prawa jest zasada proporcjonalności, uznawana za próbę równoważenia dysharmonii (sprzeczności) pomiędzy koniecznością wojskową, a zasadą humanitaryzmu. Zasada ta znalazła potwierdzenie w Deklaracji petersburskiej z 1868 r. o zakazie używania małokalibrowych pocisków eksplodujących, jak również w Regulaminie dotyczącym praw i zwyczajów wojny lądowej (IV Konwencja haska, Regulamin haski z 1907 roku) znajdujemy takie potwierdzenie w art. 22 – „Strony wojujące nie mają nieograniczonego prawa wyboru środków szkodenia nieprzyjacielowi”. Zasada ta wyrażona jest w dwóch artykułach Protokołu Dodatkowego I z 1977 (PD I) w Art. 51.5 (b) o brzmieniu „ataki, co do których można przypuszczać, że wywołają również straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub połączenie tych strat i szkód, jeśli byłyby one nadmierne w porównaniu z oczekiwaną konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową” oraz w Art. 57.2 (b) „należy odstąpić od ataku lub go przerwać, gdy okaże się, że jego cel nie ma charakteru wojskowego lub korzysta ze szczególnej ochrony albo że można oczekiwać, iż wywoła on niezamierzone straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych lub szkody w dobrach o charakterze cywilnym albo takie straty i szkody łącznie, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej”. W podręczniku armii amerykańskiej z 1956 roku wskazano wprost, że utrata życia i zniszczenia własności prywatnej jako skutek uboczny ataków nie może być przesadny w relacji do konkretnej, sprecyzowanej i oczekiwanej korzyści militarnej. Filozofią tej zasady jest zagwarantowanie równowagi pomiędzy dwoma zróżnicowanymi kwestiami, jakimi są: konieczność uwzględnienia potrzeb wojskowych oraz wymóg rozważenia kwestii humanitarnych w sytuacji, gdy prawa i obowiązki nie zostały sprecyzowane w sposób bezwzględny.

Na tym etapie badań warto dostrzec również dogmatyczne aspekty zawarte w koncepcji międzynarodowego prawa humanitarnego w sferze prawa międzynarodowego publicznego oraz prawa krajowego. Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych (MPHKZ) w znaczącym stopniu związane jest z innymi dziedzinami Prawa Międzynarodowego Publicznego (PMP), a jego normy mogą w pewnym zakresie uzupełniać inne regulacje prawnomiędzynarodowe. Przykładowo, w czasie wojny między dwoma państwami ustają między

nimi stosunki dyplomatyczne, normy MPHKZ wymagają jednak zapewnienia ochrony budynkom, w których mieściły się przedstawicielstwa dyplomatyczne. Szczególnie wiele łączy jednak MPHKZ z takimi dziedzinami prawa międzynarodowego, jak: międzynarodowe prawo karne, prawo do użycia siły oraz międzynarodowe prawo praw człowieka. Zwrócić należy również uwagę na relacje zachodzące między MPHKZ a prawem krajowym, przyjęte przez państwa zobowiązania prawnomiędzynarodowe znajdują bowiem wyraz w ich prawie wewnętrznym. Państwa-strony umów z zakresu MPHKZ zobowiązane są bowiem do przestrzegania i zapewnienia przestrzegania zasad i norm tego prawa we wszelkich okolicznościach. Tym samym członek sił zbrojnych, który nie działa zgodnie z MPHKZ, narusza obowiązujące normy prawa międzynarodowego, które w drodze ratyfikacji zostały włączone do prawa krajowego.

W tym miejscu należy skupić uwagę na międzynarodowym prawie karnym, które rozwinęło się szczególnie po II wojnie światowej pod wpływem orzecznictwa międzynarodowych trybunałów wojskowych, które sądziły zbrodniarzy wojennych w Norymberdze i Tokio. Międzynarodowe prawo karne, to dziedzina Prawa Międzynarodowego Publicznego (PMP), która dotyczy odpowiedzialności osób fizycznych, bez względu na ich narodowość i obywatelstwo, za czyny określone jako zbrodnie międzynarodowe, takie jak: zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnia ludobójstwa. Związek międzynarodowego prawa karnego z Międzynarodowym Prawem Humanitarnym (MPHKZ) jest zatem oczywisty – chodzi o to, że: zbrodnie wojenne stanowią ciężkie naruszenia MPHKZ, zaś pozostałych zbrodni jednostka może się dopuścić w trakcie trwania konfliktu zbrojnego. Zakres Międzynarodowego Prawa Humanitarnego obejmuje również prawo do użycia siły zbrojnej. Stąd geneza, że MPHKZ kształtowało się w czasach, kiedy użycie siły było legalną formą realizacji stosunków międzynarodowych – na państwach nie ciążył wówczas obowiązek powstrzymywania się od prowadzenia wojen, przeciwnie, miały one prawo do wojny. W rezultacie, oczywistym wówczas było, iż prawo międzynarodowe może regulować postępowanie stron walczących, czyli określać prawa i obowiązki państw, które znalazły się w stanie wojny. We współczesnym prawie międzynarodowym obowiązuje jednak zakaz jednostronnego odwołania się do użycia siły przez państwa. Zakaz ten jest powszechnie uważany za zasadę międzynarodowego prawa zwyczajowego i stanowi normę bezwzględnie obowiązującą. Znalazł on swoje potwierdzenie w Karcie Narodów Zjednoczonych, w świetle której „wszyscy członkowie [ONZ] powstrzymają się w swych stosunkach międzynarodowych od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko całości terytorialnej lub niepodległości któregokolwiek państwa”. Zasadniczo zakaz ten odnosi się do konfliktów międzypaństwowych, takie jak konflikty wewnętrzne, czy konflikty z udziałem reżimów. Karta Narodów Zjednoczonych (Wasiński, 2012/2013), (NZ) formułuje wyraźnie tylko dwa wyjątki od zakazu użycia siły, a są to – prawo państw do samoobrony w przypadku napaści zbrojnej oraz akcja przymusowa Rady Bezpieczeństwa w celu utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Swoistym wyjątkiem, niewyrażonym jednak w Karcie NZ wprost i mocno ograniczonym, jest wojna narodowyzwolenicza, związana z prawem narodów do samostanowienia.

Zasadę odrębności MPHKZ i prawa do użycia siły dobitnie wyrażono w preambule protokołu dodatkowego, w której państwa potwierdziły, iż „postanowienia Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. i niniejszego Protokołu muszą być w pełni stosowane we wszystkich okolicznościach wobec wszelkich osób chronionych przez te dokumenty, bez rozróżnienia na niekorzyść wynikającego z charakteru lub przyczyn konfliktu zbrojnego albo

motywów głoszonych lub przypisywanych stronom konfliktu". Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych nie czyni zatem rozróżnienia między siłami zbrojnymi (lub ludnością cywilną) państwa-agresora a siłami zbrojnymi (lub ludnością cywilną) państwa, które realizuje przysługujące mu prawo do samoobrony, bądź które bierze udział w kolektywnej operacji wojskowej z upoważnienia lub pod auspicjami Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Sumując powyższe kwestie, ważnym jest, aby państwo podejmujące zobowiązania międzynarodowe zapewniało możliwość wykonania zobowiązań powołanym do tego organom państwowym, np. siłom zbrojnym. Wymaga to włączenia normy prawnomiędzynarodowej do systemu prawa wewnętrznego. W przypadku Polski, Konstytucja RP z 1997 roku wyraźnie wskazuje, iż Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego oraz że ratyfikowana umowa międzynarodowa, po ogłoszeniu jej w Dzienniku Ustaw, staje się częścią wewnętrznego porządku prawnego i jest stosowana bezpośrednio, chyba że jej stosowanie jest zależne od wydania ustawy. W odniesieniu do MPHKZ, umowy międzynarodowe z zakresu tego prawa zobowiązują Polskę do rozpowszechniania treści tych umów tak, by były one znane całej ludności, a przede wszystkim członkom sił zbrojnych. Państwo polskie jest także zobowiązane wydać przepisy ustawowe precyzujące postanowienia wspomnianych umów oraz niezbędne do określenia odpowiednich sankcji karnych wobec osób, które popełniają lub wydają rozkaz popełnienia ciężkich naruszeń Międzynarodowego Prawa Humanitarnego konfliktów zbrojnych, czyli mówiąc w skrócie – z chwilą, gdy normy prawa międzynarodowego staną się częścią krajowego porządku prawnego, są prawem wiążącym zarówno dla organów państwowych, jak i obywateli danego państwa. Zaprezentowane w opracowaniu zasady MPHKZ mają charakter fundamentalnych norm zwyczajowych i stanowią podstawę do interpretacji wszystkich innych reguł. Są one brane pod uwagę przy dokonywaniu oceny prawnej działań walczących stron w konfliktach zbrojnych, stąd też tak ważnym elementem jest poznanie struktur doktryny prawa wojennego.

Bibliografia:

1. Bierzanek, R., Symonides, J. (2001). Prawo międzynarodowe publiczne wyd. VI. Warszawa: LexisNexis Polska.
2. Falkowski, Z., Marcinko, M. (2014). Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych. Warszawa: Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej.
3. Górbiel, A. (1970). Konieczność wojskowa w prawie międzynarodowym. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego – Prace Prawnicze, zeszyt 44.
4. Karta Narodów Zjednoczonych, San Francisco, 26 czerwca 1945 r. (Dz.U. z 1947 r., Nr 23, poz. 90 z późn. zm.).
5. Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Genewa 10 października 1980 r. (Dz.U. z 1984 r. nr 23, poz. 104).
6. Konwencje o ochronie ofiar wojny, Genewa, 12 sierpnia 1949 r. (Dz.U. z 1956 r., Nr 38, poz. 171, załącznik).
7. Spychalska, A. (2014). Wyłączenie odpowiedzialności sprawcy za zbrodnię ludobójstwa na gruncie prawa międzynarodowego. Acta Erasmiana. t. 7. 113-124.
8. Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych (Dz.U. 2000 nr 39 poz.

443).

9. Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. 1991 nr 17 poz. 75).
10. Wasiński, M. (2015/2016) – Część Druga. Źródła prawo międzynarodowego w znaczeniu formalnym – wykład Prawo Międzynarodowe.

Recenzja książki pt. *Podstawy bezpieczeństwa informacyjnego*

Anna Lasota-Kapczuk

Urząd m.st. Warszawy

Book review: *Fundamentals of information security*

Informacja od zawsze odgrywała istotną rolę w rozwoju cywilizacyjnym, jednak w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat jej znaczenie diametralnie wzrosło. Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w przemianach technologicznych, skutkujących m.in. rozwojem mediów i postępującą komputeryzacją pracy. W wyniku rewolucji technologicznej upowszechnieniu podlegają procesy komunikacyjne, dzięki którym informacja oddziałuje na liczne sfery ludzkiej aktywności, w szczególności gospodarkę, kulturę, politykę i bezpieczeństwo. Można powiedzieć, że społeczeństwo informacyjne osiągnęło wymiar globalny. Pozyskanie informacji, jej właściwe wykorzystanie, zarządzanie nią i zapewnianie jej ochrony stały się w tych warunkach elementami niezbędnymi do właściwego przeprowadzenia procesu decyzyjnego i osiągnięcia sukcesu. Jednocześnie informacja i wynikająca z niej wiedza stały się zasobami o charakterze strategicznym, które umożliwiają zdobycie i utrzymanie przewagi w licznych sferach funkcjonowania zarówno jednostki, jak i państwa. W tym kontekście informacja stała się dobrem wpływającym na rozwój cywilizacyjny podmiotów, ale również instrumentem walki w globalnym środowisku informacyjnym.

Te zagadnienia stanowią przedmiot teoretycznych rozważań monografii Włodzimierza Fehlera pt. „Podstawy bezpieczeństwa informacyjnego”. Autor jest doktorem habilitowanym i nauczycielem akademickim, m.in. w Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Jest cenionym badaczem w obszarze nauk o bezpieczeństwie, o czym świadczy m.in. jego bogaty dorobek naukowy, obfitujący w prace poświęcone rozważaniom dotyczącym problematyki bezpieczeństwa wewnętrznego, polityki bezpieczeństwa i teorii bezpieczeństwa. Recenzowana publikacja powstała w 2021 r. i składa się ze wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych oraz zakończenia, w którym autor podsumowuje wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

We wstępie W. Fehler uzasadnia przesłankami naukowymi i utylitarnymi przyjęcie jako przedmiotu badań podstaw kształtowania informacyjnego wymiaru bezpieczeństwa, przedstawiając jako cel podjętych badań weryfikację dotychczasowych ustaleń w zakresie podstawowych pojęć odnoszących się do istoty bezpieczeństwa informacyjnego a także zaproponowanie ich aktualnego, adekwatnego zbioru, korespondującego ze współczesnymi realiami.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Informacja i jej znaczenie”, autor przybliżył czytelnikom pojęcie i znaczenie informacji, przytaczając jej zróżnicowane definicje i dokonując ich krytycznej analizy. W tej części książki przedstawiono również klasyfikacje oraz funkcje informacji, charakteryzując jej cechy i główne teorie. Autor podkreśla także znaczenie informacji jako zasobu – kluczowego zarówno dla państwa, jak i każdej innej organizacji – wskazując jednocześnie, że jej skuteczna ochrona wymaga sformułowania i realizowania adekwatnej polityki.

Rozdział drugi poświęcono analizie zagadnienia społeczeństwa informacyjnego, uwzględniając w pierwszej kolejności genezę, etapy rozwoju i znaczenie tego pojęcia. W. Fehler charakteryzuje tu główne cechy i funkcje społeczeństwa informacyjnego, co pozwoli-

ło potwierdzić jego interdyscyplinarny i złożony charakter. Analizując wady i zalety społeczeństwa informacyjnego autor konkluduje, że w tym obszarze konieczne jest zrównoważone podejście, pozwalające na wykorzystanie szans związanych z rozwojem i upowszechnianiem technologii we wszystkich sferach życia, co pozwala na ewolucyjne kształtowanie jego struktury społecznej, z poszanowaniem zasad równości, demokracji i wolności. Autor podejmuje również problematykę zagrożeń i wyzwań związanych z powstaniem i rozwojem społeczeństwa informacyjnego. Swoje rozważania uzupełnia bardzo ciekawą analizą nowego etapu rozwoju infosfery, do którego przyczynia się upowszechnianie rozwiązań wykorzystujących sztuczną inteligencję, a także związane z nim konsekwencje i możliwości.

W trzecim rozdziale badacz koncentruje się na zagrożeniach i barierach informacyjnych. Tę część rozważań otwiera ogólna charakterystyka zagrożeń dla bezpieczeństwa informacyjnego oraz ich klasyfikacja. W mojej ocenie na wyjątkową uwagę zasługują kolejne dwa podrozdziały, poświęcone szczególnym kategoriom zagrożeń, za które uznano przestępstwa informacyjne i dezinformacje. Autor zwraca uwagę, że z uwagi na rozległy katalog przestępstw dotyczących sfery informacyjnej, zidentyfikowanych w zróżnicowanych aktach prawnych, zasadne jest wyodrębnienie nowej dziedziny nauk prawnych w postaci prawa informacyjnego. Jednocześnie stwierdza, że do obiegu naukowego należałoby zaimplementować terminy przestępstwa informacyjnego i przestępczości informacyjnej. Precyzyjne określenie ich znaczenia to jeden z pierwszych kroków, koniecznych do wypracowania zbiorczej formuły, obejmującej ogół czynów karalnych wymierzonych w prawo do informacji, obowiązek informacyjny i ochronę informacji w różnych formach. W następnych podrozdziałach autor podejmuje problematykę dezinformacji, walki informacyjnej i wojny informacyjnej, zwracając uwagę na konieczność rozróżniania tych ostatnich pojęć. Należy zauważyć, że w kontekście bieżącej sytuacji geopolitycznej, kiedy dochodzi do zdarzeń mających bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo informacyjne Polski, rozważania dotyczące tych trzech obszarów sprawiają, że publikacja nie tylko jest niezwykle aktualna, ale również zachowa ową aktualność w przyszłości. Ostatnią część tego rozdziału W. Fehler poświęca zagadnieniu barier informacyjnych, powodujących zakłócenia obiegu informacji i systemu komunikacji. Warto podkreślić, iż problematyka barier informacyjnych pozostawała dotychczas domeną innych gałęzi nauk (jak np. pedagogika, psychologia, socjologia), jednak w odniesieniu do informacyjnego wymiaru bezpieczeństwa można powtórzyć za autorem, że ich poznanie i identyfikacja jest niezbędną do ograniczania ich ilości i skali oddziaływania. Z kolei konsekwentne budowanie i rozwijanie jednostkowych oraz zespołowych kompetencji informacyjnych, a także aktywizacja informacyjna może okazać się kluczowym działaniem w celu ograniczania wpływu tych barier na bezpieczeństwo informacyjne. Badacz potwierdza, że szeroki katalog istniejących zagrożeń i barier informacyjnych, w powiązaniu z ich zmienną naturą sprawia, że konieczne jest ciągle rozpoznawanie, tworzenie nowych klasyfikacji, a także wprowadzanie nowych pojęć związanych z tym obszarem i precyzowanie już istniejących. To z kolei przekłada się na konieczność nie tylko bieżącego monitorowania bezpieczeństwa informacyjnego i reagowania na pojawiające się zagrożenia, ale również planowania i sprawnej implementacji konkretnych rozwiązań, których celem jest podnoszenie standardów bezpieczeństwa informacyjnego i bezpieczeństwa informacji.

W ostatnim rozdziale autor podejmuje problematykę bezpieczeństwa informacyjnego i bezpieczeństwa informacji. W pierwszych dwóch podrozdziałach dokonuje w niej kompleksowej analizy tych pojęć, słusznie zauważając, że w literaturze przedmiotu odnaleźć można liczne ich definicje, które nie zawsze są precyzyjne, a nawet poprawne. Podkreśla, że takie podejście prowadzi do chaosu pojęciowego, który w konsekwencji powoduje błędne rozumienie

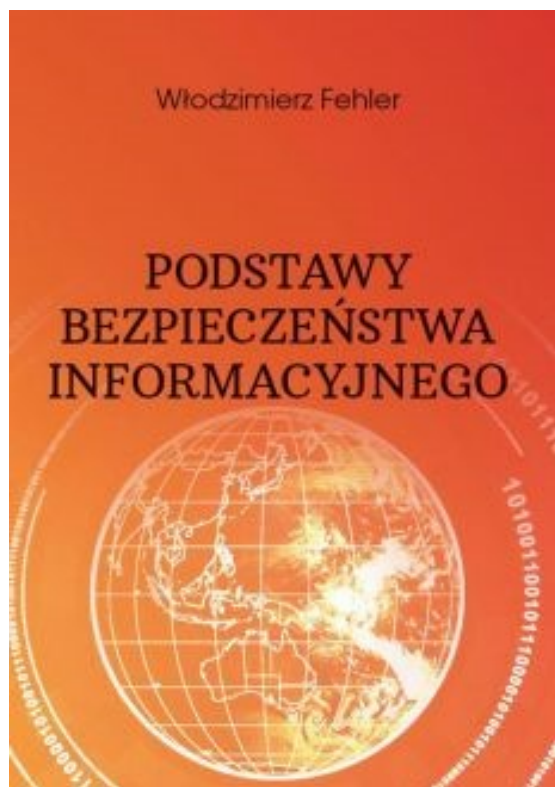
zagadnień odnoszących się do tej kategorii bezpieczeństwa, a to z kolei stwarza ryzyko podejmowania błędnych ocen i decyzji w tym obszarze. Kolejne podrozdziały dotyczą polityki bezpieczeństwa informacyjnego i polityki bezpieczeństwa informacji. W ocenie W. Fehlera to właśnie polityka bezpieczeństwa informacyjnego państwa stanowi adekwatną płaszczyznę do rozwiązywania problemów związanych z zagrożeniami informacyjnymi, uwarunkowaniami bezpieczeństwa, racji stanu, strategicznych interesów państwa oraz skutecznymi koncepcjami postępowania w tym obszarze. Autor podkreśla, że głównym kreatorem polityki, która będzie w stanie zapewnić trwałe podstawy nie tylko dla bezpieczeństwa państwa, ale i społeczeństwa, powinno być państwo, przy czym przy kreowaniu tej polityki niezbędne jest uwzględnienie działań podmiotów pozapaństwowych.

Ważną częścią recenzowanej monografii jest zakończenie, w którym W. Fehler nie tylko przedstawia wnioski płynące z przeprowadzonych analiz, ale również formułuje kierunki dalszych badań w obszarze bezpieczeństwa informacyjnego.

Odnosząc się do wymiaru merytorycznego monografii należy stwierdzić, że autor podjął w niej elementarne zagadnienia odnoszące się do szerokiej i interdyscyplinarnej problematyki bezpieczeństwa informacyjnego. Szczególnie istotny jest w tym kontekście ostatni rozdział, w którym W. Fehler podkreśla „zamieszanie” w aparacie pojęciowym związanym z tą kategorią bezpieczeństwa, przejawiające się zwłaszcza w błędnym, wymiennym stosowaniu terminów „bezpieczeństwo informacji” i „bezpieczeństwo informacyjne”. Prowadzi to do nieprawidłowego rozumienia istoty bezpieczeństwa informacyjnego i zawężania go do składowej bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych, ochrony informacji niejawnych lub cyberbezpieczeństwa. W tym swoistym chaosie pojęciowym autor konfrontuje opinie różnych badaczy, polemizuje z nimi i przedstawia autorskie, kompleksowe definicje terminów z obszaru bezpieczeństwa informacyjnego.

Biorąc pod uwagę poziom ujęcia pisarskiego, poruszona problematyka została zaprezentowana w sposób zrozumiały, czytelny i przystępny. Mimo, że w monografii dominuje język naukowy, to percepcja zawartych w niej informacji nie powinna nastęrczać odbiorcom trudności. Autor płynnie przechodzi pomiędzy kolejnymi podejmowanymi zagadnieniami, poddając analizie różnorodne aspekty bezpieczeństwa informacyjnego, wyzwania, bariery i zagrożenia informacyjne, a także wskazuje obszary do kolejnych rozważań.

Lektura tej monografii pozwala mi uznać ją za aktualne, potrzebne i bardzo cenne opracowanie, które w zrozumiały i przystępny sposób przybliży czytelnikowi problematykę bezpieczeństwa informacyjnego i porządkuje jego podstawy definicyjno-terminologiczne. W mojej ocenie, największym atutem tej publikacji jest podjęta przez autora krytyczna analiza aparatu pojęciowego funkcjonującego we współczesnej literaturze przedmiotu, która pozwala na poprawną identyfikację i rozumienie istoty bezpieczeństwa informacyjnego. Odpowiada ona bowiem na potrzebę wynikającą z wielości pojęć i dużej liczby nieprecyzyjnych, wręcz błędnych definicji związanych z tą problematyką, co prowadzi do zniekształcenia i zamazania sensu stosowanych terminów, a w konsekwencji – do chaosu pojęciowego i kreowania nieprecyzyjnych, a nawet błędnych rozwiązań. Recenzowana pozycja ma dużą wartość użytkową i może być z całą pewnością wykorzystywana w realizacji procesów nauczania i uczenia się, w odniesieniu do zagadnień związanych z problematyką bezpieczeństwa informacyjnego. Teoretyczny charakter publikacji nie wyklucza również możliwości jej wykorzystania w praktyce organów państwa, w szczególności w zakresie zapobiegania materializacji realnych i potencjalnych zagrożeń o charakterze informacyjnym.

Włodzimierz Fehler

Podstawy bezpieczeństwa informacyjnego

Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-
Humanistycznego w Siedlcach

Siedlce 2021

Liczba stron: 257

ISBN: 978-83-66541-71-9

**CZASOPISMO NAUKOWE
SECURITY REVIEW**

Instytut Analizy Ryzyka
Sp. z o. o.
ul. Sucharskiego 2
35-225 Rzeszów

Redaktor Naczelny:
Anna Kardasz-Gefert
mail: annakardasz9@gmail.com

Redaktor Techniczny: Kamil Gefert

Sekretarz: Dorota Michalak

www.securityreview.pl

